
Przegląd wydawnictw

Związkowe przedstawicielstwo pracowników zakładu pracy

redakcja naukowa *Zbigniew Hajn*

Wolters Kluwer Polska 2012, s. 600

rec. Arkadiusz Sobczyk

Bez jakichkolwiek wahań można stwierdzić, że praca zbiorowa pod redakcją naukową prof. Zbigniewa Hajna, zawierająca opracowania 32 autorów, jest obecnie, i zapewne będzie przez wiele następnych lat, jedną z najbardziej dojrzałych i najbardziej inspirujących książek dotyczących pozycji związków zawodowych na poziomie zakładu pracy w Polsce. Czytelnik znajdzie w niej analizę wszystkich zdia-

gnoszonych na dzień dzisiejszy problemów prawnych związanych z funkcjonowaniem i działalnością związków zawodowych w Polsce, jak również pozna alternatywne i — jak w sposób pogłębiony dowodzą autorzy — bardziej efektywne rozwiązania w tym zakresie.

Książka zaspokoi przy tym oczekiwania zarówno teoretyków, jak i praktyków prawa pracy. Dla pierwszych bę-

dzie inspiracją do nowych przemyśleń oraz usystematyzowaniem posiadanej wiedzy, dla drugich — źródłem wielu praktycznych, ale podbudowanych teoretycznie uwag co do kierunków wykładni prawa.

Dostrzec także należy wzbogacenie pracy prawniczej o tekst natury socjologicznej, co nie jest częste. Dane opracowane przez P. Kokosickiego pozwalają na szersze zrozumienie efektywności, czy też raczej nieefektywności, prawa związkowego.

Pierwszy rozdział książki autorstwa jej redaktora Z. Hajna można określić jako doktrynalny wstęp do analizy szczegółowej. Zawiera on pogłębioną analizę historyczną, która służy przede wszystkim ukazaniu możliwości wprowadzenia modelu alternatywnego oraz jego atutów. Analizując aktualny stan prawny poprzez wskazanie kluczowych zasad modelu, autor ukazuje zarazem mieszanie ról związku i przedstawicielstwa załogi, co może nie jest aksjologicznie niedopuszczalne, ale rzutuje na efektywność rzeczywistej reprezentacji interesów pracowników. Konsekwencją diagnozy jest proponowany model zmian.

Pozostając przy generalnych wywodach dotyczących prawa związkowego, W. Sanetra dokonuje pierwszej w literaturze polskiej całościowej analizy prawa koalicji w prawie unijnym. Przedstawia stosunkowo ubogie regulacje unijne w tym zakresie wraz z tłem historycznym, przede wszystkim jednak diagnozuje nastawienie prawa unijnego do ruchu związkowego na tle innych zasad prawa unijnego, ukazując ich nieadekwatne miejsce, jak również forsowanie rozwiązań dotyczących przedstawicielstwa niezwiązkowego.

Pozycja zakładowej organizacji związkowej jako podstawowej struktury związku zawodowego w zakresie reprezentacji interesów i praw pracowników znalazła swoje uwypuklenie w tekście T. Wrocławskiej. Rozdział ten cechuje nie tylko rzetelność w zakresie przedstawienia aktualnego dorobku doktryny i orzecznictwa, ale także wiele ciekawych spostrzeżeń własnych.

M. Latos-Miłkowska dokonuje z kolei pierwszej kompleksowej analizy statusu prawnego międzyzakładowej organizacji związkowej. Pominąwszy nieczęste w literaturze prawniczej i cenne analizy statutów takich organizacji, tekst cechują bardzo cenne i trafne uwagi *de lege ferenda*. Moją wątpliwość budzi jedynie teza, czy rzeczywiście osoby reprezentujące MOZ nie są objęte zakazami wynikającymi z ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, a konkretnie, czy nie ma do nich jednak zastosowania art. 11 ust. 1 ustawy, który dotyczy niepracowników.

Podstawy prawne oraz elementy statutowej praktyki działania zakładowych organizacji związkowych w służbach mundurowych są przedmiotem rozdziału VI opracowanego przez W. Witoszko. Autorka sprawnie analizuje konsekwencje zastosowania norm odsyłających i wynikające z tego ograniczenia stosowania ustawy o związkach zawodowych.

Rozdział VII autorstwa R. Garlickiego odnosi się do problematyki reprezentatywności związku w procesie negocjacji zakładowego układu zbiorowego.

Rozwijane przez ustawodawcę pozazwiązkowe formy reprezentacji pracowniczej zostały skonfrontowane z modelem związkowym przez J. Stelinę. Autor w usystematyzowanym i przekonującym wywodzie wskazuje na ograni-

czenia efektywności niezwiązkowych form reprezentacji pracowników, tym samym nie postrzegając możliwości zastąpienia roli związków.

Rozdział IX opracowany przez M. Seweryńskiego przybliży dorobek Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Pracy w zakresie projektowanych zmian dotyczących regulacji związkowych. Jednak przede wszystkim znajdziemy tu ocenę aktualnego stanu prawnego (modelu ruchu związkowego) oraz jego słabości.

Analizę modelu struktur związkowych zawiera rozdział opracowany przez L. Florka, który skrupulatnie wymienia wady i zalety różnych rozwiązań w tym zakresie, ukazując zarazem uwarunkowania prawnomiędzynarodowe. Przeprowadzona analiza nie pozwala według autora na wyciąganie wniosków kategorycznych, choć pewne jest to, że aktualny model pozostawia znaczne pole do nadużyć, jak wskazuje autor, negatywnie nastawiających pracodawców do ruchu związkowego.

Opracowany przez A. Dubowik rozdział XI poświęcony jest problematyce związków zawodowych oraz rad pracowników, a konkretnie ich pozycji w zakładzie pracy. Autorka nie ogranicza się do prostego porównania uprawnień, ale analizuje ich charakter prawny oraz wynikające z tego pozycjonowanie tych struktur.

Jednym z kluczowych — choć niewyłącznym — elementem działania przedstawicielstw pracowników jest współtworzenie zakładowych źródeł prawa pracy. Ł. Pisarczyk podjął udaną próbę systematyzacji i analizy tego zagadnienia. W interesujący sposób dowodzi ułomności systemu reprezentacji interesów pracowników wynikających z zastrzeżenia zbyt wielu prawotwórczych uprawnień jedynie dla związków zawodowych. Spostrzeżenia te są bardzo inspirujące z perspektywy dalszego rozwoju zbiorowego prawa pracy w Polsce.

G. Goździewicz ukazał z kolei problematykę układową w kontekście konstytucyjnym, prawnomiędzynarodowym i systemowym. Poza przeprowadzoną w tekście oceną zgodności polskiej regulacji układowej z aksjologią prawa pracy, autor wskazuje na rozczarowanie praktyką w tym zakresie, a także na specyfikę zawierania układów w sektorze publicznym.

Chociaż zagadnienie negocjacji zbiorowych przeplata się w kilku opracowaniach, to tekst P. Nowika dotyczący wybranych aspektów teoretycznych zasługuje na wyróżnienie. Autor w dość rzadki w literaturze sposób dokonuje analizy procesu negocjacji (rokowań) z perspektywy całego systemu prawa, z oczywistym uwzględnieniem prawa cywilnego.

Rozdział XV autorstwa I. Sierockiej poświęcony jest roli przedstawicielstw pracowniczych w rokowaniach dotyczących zakładowej umowy emerytalnej.

A. Zwolińska w rozdziale XVI podejmuje problematykę prawa związku zawodowego do informacji. Sam tekst ma walor informacyjny i porządkujący. Prezentuje oryginalny, choć kontrowersyjny pogląd co do roli statutów związków w kontekście ustalenia zakresu prawa do informacji.

Problematykę dostępu związków zawodowych do informacji podejmuje także M. Włodarczyk w kolejnym rozdziale książki. Tym razem punktem wyjścia jest ochrona interesów pracodawcy. Autor analizuje kompleksowo wszystkie ustawowe źródła uprawnień informacyjnych

pod kątem pozycji pracodawcy, stwierdzając ostatecznie, że interesy pracodawcy chronione są efektywnie.

Pozostając w wątku prawa do informowania, M. Smusz-Kulesza analizuje w rozdziale XVIII swoistą konkurencyjność przedstawicielstw pracowniczych w dostępie do informacji. Nie podzielałam wprawdzie niektórych pobocznych uwag autorki, jak np. takiej, że związki międzyzakładowe powstają najczęściej tam, gdzie u pracodawcy pracuje niewielu pracowników. Taka teza wymagałaby jednak szerokich badań empirycznych. Podobnie jak można się spierać, czy ustawa o związkach zawodowych nie zawiera jakiejś pośredniej formy definiowania organizacji międzyzakładowej.

B. Cudowski porządkuje wykładnię z zakresu przedmiotu sporu zbiorowego. Autor przeanalizował wszystkie występujące w literaturze wątpliwości w tym zakresie, dokonując ich oceny i argumentując za wykładnią własną. Jest to obecnie najbardziej precyzyjne opracowanie tego zagadnienia w literaturze polskiej.

M. Kurzynoga podejmuje zagadnienie strajku okupacyjnego. W tym interesującym fragmencie książki autorka przeprowadziła delimitację strajku w sensie ścisłym oraz towarzyszących mu okoliczności, np. akcji protestacyjnej.

T. Wyka poświęciła swoje opracowanie roli związków zawodowych w przedmiocie ochrony zdrowia i życia pracowników. Po zdefiniowaniu synonimicznych, jakby mogło się wydawać pojęć określających rodzaje aktywności związków, autorka systematyzuje powyższą materię, słusznie zwracając przy okazji uwagę na fakt, że ta niewątpliwie pierwotna wartość chroniona w praktyce nie zajmuje w działaniach związków adekwatnego miejsca.

Przedmiotem XXI rozdziału jest interesujący wątek odpowiedzialności, a konkretnie jej adresata w przypadku naruszeń prawa ze strony związku zawodowego. Rozważania P. Grzebyka rozpoczynają się od przedstawienia relacji pomiędzy osobowością prawną związków zawodowych a ich strukturalną przynależnością, z interesującym rysem historycznym w tle. Szereg wypowiedzi dotyczących relacji „związek zawodowy — osobowość prawna — model odpowiedzialności” ma charakter nowatorski.

J. Szmít podjął drażliwy dla związków zawodowych problem dopuszczalności weryfikacji oświadczeń związkowych. Wychodząc z trafnego założenia, że niezależność związków zawodowych nie jest absolutna, autor analizuje wszystkie typy oświadczeń związków mających znaczenie dla sytuacji prawnej pracodawcy. Ukazuje możliwe modele ich weryfikacji, wskazując, że tak obecnie, jak i w przypadku ewentualnych modyfikacji prawa istotnym elementem modelu powinna być droga sądowa.

„Cywilistyczny” nurt analizy funkcjonowania związków zawodowych znalazł swoją kontynuację w rozdziale XXIII autorstwa K. Roszewskiej. Na kanwie badania dopuszczalności głosowania przez pełnomocnika na zebraniu związków ukazuje ona złożone relacje pomiędzy specyfiką prawa pracy a prawem cywilnym.

Z. Góral analizuje kwestie „ułatwień” związków zawodowych, zaczynając od analizy samego pojęcia „ułatwienie” i ukazując je na tle norm prawa międzynarodowego. Autor wskazuje na różnice pomiędzy ułatwieniem a szczególnie ochroną stosunku pracy, choć w szerokim ujęciu

ochronę zalicza do ułatwień. Znaczna część opracowania poświęcona jest zresztą krytyce aktualnego modelu szczególnej ochrony, tak samo jak niestabilności w zakresie prawa do korzystania ze zwolnień do czynności doraźnych.

Problematykę zwolnienia działacza związkowego do czynności doraźnej kontynuuje J. Piątkowski i jest to bez wątpienia najbardziej pogłębiona wypowiedź w literaturze polskiej w tej sprawie.

Elementem rzetelności książki jako dzieła kompletnego jest szczegółowość przedmiotu analizy. Jej dowodem jest niewątpliwie bardzo szczegółowy wątek, dotychczas praktycznie w literaturze nieopracowany, o działalności gospodarczej związków zawodowych. M. Raczkowski w rozdziale XXVII opisuje możliwe formy takiej aktywności, relacje pomiędzy związkiem i członkami związku a działalnością oraz podziałem jej owoców. Bardzo ciekawy jest wątek „konfliktu ról” czy też interesów związku zawodowego jako „pracodawcy”.

Problem pozyskiwania informacji dotyczących osób objętych ochroną związku jest przedmiotem badań Ł. Prasolka. Szczegółowa analiza obejmuje wypowiedzi doktryny sięgające 1996 r., całe istotne dla sprawy orzecznictwo SN oraz najnowszy wątek, czyli relację do ustawy o ochronie danych osobowych.

W rozdziale XXIX B. Rutkowska analizuje problematykę szczególnej ochrony stosunku pracy przedstawicieli związkowych zatrudnionych na innej podstawie niż umowa o pracę. To bardzo interesujące ujęcie, rzadkie w literaturze prawa pracy z reguły skupionej na umowie o pracę.

Przedmiotem opracowania M. Madej jest jedna z najbardziej emocjonujących w praktyce instytucji, a mianowicie szczególna ochrona działaczy związkowych, a konkretnie nadużycia na tym tle. Tekst zawiera pełne spektrum wypowiedzi SN oraz literatury w tym zakresie, analizuje proponowane zmiany oraz zawiera uwagi *de lege ferenda*.

Wątek szczególnej ochrony stosunku pracy działaczy związkowych jest także przedmiotem rozdziału XXXI autorstwa P. Prusinowskiego. Należy przy tym docenić wyjątkowo kompletne uwypuklenie skomplikowanych i determinujących się wzajemnie związków interesów i sprzeczności, jakie wiążą się z rolą społeczną pracownika i działacza związkowego zarazem.

Książkę kończy rozdział opracowany przez E. Podgórką-Rakiel dotyczący szczególnej ochrony trwałości zatrudnienia działaczy związkowych pozostających w zatrudnieniu cywilnoprawnym. Rozdział ten jest ostatecznym dowodem wysokiej wartości recenzowanej książki. Nigdy jeszcze w literaturze polskiej nie opublikowano tak obszernego tekstu poświęconego powyższemu zagadnieniu, pomimo że — choć w zakresie minimalnym — instytucja ochrony niepracowników przecież istnieje.

Moje odniesienia do zawartości merytorycznej były siłą rzeczy bardzo zwięzłe. Nie wszystkie tezy wypowiedziane w tej książce można uznać za niekontrowersyjne, lecz nie odnajduję takich, w których dany autor nie wykazał się determinacją i rzetelnością w ich uzasadnianiu.

Wyrażam przekonanie, że recenzowana książka stanowi jedno z najbardziej udanych, pogłębionych i inspirujących dzieł w zakresie dyskusji nad zbiorowym prawem pracy w Polsce.